

תעודה



## פסח גינזבורג – שני מכתבים (כריסטיאניה, 1917; לונדון, 1918)

שי גינזבורג ותמר ס' הס

אנו מפרסמים כאן שני מכתבים שכתב המשורר, הסופר, המתרגם, העורך והמוציא לאור פסח גינזבורג אל אחיו יקותיאל ושמעון גינזבורג. המכתבים הללו מאפשרים מפגש בלתי אמצעי עם חייו הרוחניים והחומריים של סופר עברי צעיר בראשית המאה העשרים.

בחייו היה פסח גינזבורג דמות ידועה בחוגי הספרות העברית באוקראינה, ארצות־הברית, אנגליה וארץ־ישראל, אך הוא נשכח כמעט מיד עם מותו. גינזבורג מילא תפקיד מרכזי בחיי הספרות העברית בארץ ישראל, אך בראייה לאחור עיקר חשיבותו היה לא כמשורר, סופר ומחזאי מקורי, אלא כעורך ומתרגם. בתפקידיו אלה עיצב את העברית הספרותית והעיתונאית בת הזמן, ובתחום זה, כך נדמה לנו, תרומתו מכרעת ועולה בחשיבותה על תרומתם של עורכים ומתרגמים זכורים יותר. אכן העברית הארץ ישראלית, שהוא היה אחד ממעצביה העיקריים, היא הבסיס לעברית בת ימינו. גינזבורג נמנה עם מי שבפעילותם גיבשו את הבמה הספרותית העברית בארץ ישראל ואת הלשון העברית, שבמסגרתן יכלו אנשי הספרות בני הזמן – ועד זמננו שלנו – לפעול, לכתוב ולפרסם. דא עקא, דווקא תרומה זו ממעטים להעריכה, והיא נדחקת לשוליים מפני העיסוק ביוצרים מרכזיים יותר לכאורה. קורות חייו של גינזבורג לא היו ידועים ברבים עוד לפני פטירתו, ובדברים הבאים אנו מבקשים לתקן כמה מן הטעויות בערכים הביוגרפיים הקיימים.

פסח בנימין גינזבורג נולד בכפר ליפניקי, פלך ווהלין (היום במחוז ז'יטומיר באוקראינה), בכ"ב בניסן תרנ"ד (28 באפריל 1894), יום לאחר הפסח (בכמה מסמכים נכתב תאריך לידתו ב'20 באפריל, כלומר בערב פסח). אביו אריה הלל היה משכיל ציוני, ואמו ביילה בת אברהם פרידמן הייתה בת למשפחה אמידה ומסורתית. בכפר היו שלוש משפחות יהודיות, גינזבורג, פרידמן ושכטמן, והן היו קשורות ביניהן

בקשרי משפחה. רבים מבני דורו של פסח בכפר היו מסורים לתרבות העברית: אחיו הגדולים ממנו המשורר והחוקר שמעון גינצבורג (1890–1944) והמתמטיקאי יקותיאל גינצבורג (1889–1957), אחותו הצעירה חיה גינצבורג-פרידמן (1900–1985), בני דודיו המשוררת מלכה שכטמן (שנודעה יותר בשם העט שלה בת-חמה) (1898–1979), הצייר והמאייר מנואיל שכטמן (1900–1941) ועוד.

גינצבורג התחנך בחדר המתוקן שייסד אביו בליפניקי בשנת 1898 – ושהיה מהחדרים הראשונים מסוג זה – וסיים את לימודיו בו בגיל 13 או 14. החדר המתוקן, שלא כמו החדר המסורתי, הדגיש את הוראת העברית – עברית בעברית – כהקדמה וכבסיס ליתר המקצועות. עם אביהם וביניהם דיברו האחים והאחות עברית, ועם אמם – יידיש. כבר מילדותו למד גינצבורג רוסית, אוקראינית, גרמנית ואולי אף צרפתית. עבור האחים גינצבורג כלל לימוד השפות תרגום שירה מן השפות השונות לעברית, ועל פיו שפטו זה את זה על ידיעותיהם הלשוניות. בהיותו בן 14 החל גינצבורג ללמד ילדים עברית. תחילה עזר לאביו בחדר המתוקן, ואחר נדד בין כפרים וערים בסביבה בחיפוש אחר תלמידים. כבר מצעירותם ביקשו האחים גינצבורג לרכוש להם שם כמשוררים עבריים: הם פרסמו דברי ספרות בעברית, יידיש ורוסית, הוציאו עיתונים עבור חבריהם, והשתתפו בעריכתם של כתבי עת שונים.

את שירו הראשון, 'היער', פרסם גינצבורג בשנת 1909 בכתב העת לילדים 'הפרחים', שיצא בלוגנסק בעריכתו של ישראל בנימין לבנר, והוא הוסיף לפרסם בכתב עת זה בשנים שלאחר מכן. בשנת 1912–1913 הוא אף שימש כעוזרו של לבנר בעריכת 'הפרחים'. בתקופה זו, שבה היה עיקר עיסוקו בהוראה ובכתיבה לילדים, עוצבה העברית שלו: שפה בהירה וקולחת, הנשענת על אוצר מילים מקראי או מילים מחודשות, ובעלת תחביר פשוט ומובן, הקרוב לתחביר האנגלי (אף שעדיין לא הכיר לשון זו). כך מתקרבת העברית שלו לעברית בת זמנו, ונדמית עדכנית יותר מאשר העברית של רבים מבכירי הסופרים והמשוררים העבריים באותה העת. את שירו, סיפוריו ותרגומיו פרסם בשמו (את שם משפחתו כתב בדרך כלל בזי"ן, ולא בצד"י כאביו ואחיו) ובשמות עט שונים, ביניהם ג' פסח, פ' בנימין, פ' פרידמן, (בנימין) פרידמן, פ' בן-הלל, פ' גור-אריה, ליפניקר וליפניקאי. בשנת 1911 יצא לאור שירו הראשון למבוגרים, 'בנכר', ב'השליח'. בשנת 1913 נסע גינצבורג לארצות הברית בעקבות אחיו שמעון ויקותיאל, שהגיעו לשם שנה קודם לכן.

בניו יורק חבר גינצבורג לחוגי אנשי הספר העבריים. יחד עם שמעון עבד בלשכה לחינוך יהודי (Bureau of Jewish Education) בניו יורק, במחלקת ספרי הלימוד, בהנהלתו של צבי שרפשטיין. נוסף על כך לימד עברית, הרצה על ספרות עברית, ופרסם שירים בעברית וביידיש. הוא התקבל ללימודי הנדסה ב'קופר יוניון' אך לא

התמיד בהם. כשהכריזה ארצות הברית מלחמה על גרמניה, החליט גינזבורג להתחמק מן הגיוס. הוא עזב את ארצות הברית באופן לא חוקי, ובאוגוסט 1917 הגיע לנורווגיה, שנותרה ניטרלית, והתיישב בכריסטיאניה (כיום אוסלו). את המכתב הראשון המובא כאן כתב זמן קצר לאחר בואו לשם. במהלך שהייתו בנורווגיה רכש גינזבורג את הלשונות הסקנדינאיות והחל מתרגם מהן לעברית – הוא היה הראשון שתרגם לעברית ישירות מנורווגית, שוודית ודנית. בין היתר פרסם מיצירותיהם של קנוט המסון, הנריק איבסן, ינס פטר יעקבסן ואחרים. ביוני 1918 עזב גינזבורג את כריסטיאניה ויצא לכפר הולדתו, כדי לעזור להוריו ולאחותו שנותרו שם. באותה עת התחוללה באוקראינה מלחמת האזרחים בין האדומים (כוחות הממשלה הבולשוויקית) ללבנים (קואליציה רופפת של קבוצות שהתנגדו לבולשוויקים, ושנתמכה בידי בריטניה, צרפת, ארצות הברית ויפן). בדרכו נתפס גינזבורג בידי הלבנים ונאסר, ולאחר מספר שבועות במחנה שבויים נשלח לאנגליה. על מסעו והרפתקאותיו בניסיונו להגיע לאוקראינה מספר המכתב השני הנדפס כאן, שנכתב בלונדון בדצמבר 1918.

עם הגיעו לאנגליה מצא גינזבורג מיד את דרכו אל החוגים הספרותיים היהודיים שם. בשנת 1919 חודשה בלונדון הופעתו של השבועון העברי 'העולם', העיתון הרשמי של ההסתדרות הציונית העולמית, וגינזבורג התמנה לעורך המדור הספרותי שלו. באותה שנה פרסם כספרון את סיפורו 'רגינה אשכנזי'. בלונדון גם פגש את מי שהייתה לרעייתו, אנה טפפר, בת להורים שהיגרו מגליציה. בני המשפחה היו פעילים בחוגים סוציאליסטיים וקומוניסטיים באנגליה. בשנת 1922 היגרו פסח, אנה (ששינתה שמה לחנה) והוריה לארץ ישראל.

בבואו לתל אביב היה גינזבורג אחד המשוררים העבריים הצעירים המבטיחים, ובמהרה הצליח לגייס מימון להוצאת כתב עת מפואר (במונחים של אותם הימים) לענייני תרבות: 'החיים'. אולם אף שכתב העת נחשב לחשוב שבפרסומים הספרותיים בני הזמן, הוא לא האריך ימים, ונסגר לאחר שנים עשר גיליונות בלבד. שוב ושוב ניסה גינזבורג לבסס עצמו כעורך ראשי של כתב עת, להוציא כתב עת משל עצמו או לייסד הוצאת ספרים עצמאית, אך לאחר התחלה מקרטעת אלה נסגרו ונעלמו. כך בשנת 1928 הוא ייסד את 'הספרייה הקטנה', ובמסגרתה פרסם סיפורים קצרים מתורגמים ומקוריים (כגון 'ריפ ואן ווינקל' לווינגטון אירווינג או 'מעשה הרב והאורח' לש"י עגנון), אך נאלץ לסגור אותה לאחר ארבעים ואחת חוברות. בשנת 1930 ניסה שנית להוציא עיתון, הפעם 'זמון', 'הזמן', והוא שרד כחודשיים. בשנת 1932 התמנה לעורך את המגזין 'כלנוע', כתב העת המצויר הראשון בארץ ישראל, וערך אותו כשישה חודשים. לאחר שפרש איתמר בן אבי" מעריכת 'דאר היום', קיבלה לידיה את העיתון קבוצת עיתונאים ובראשם גינזבורג ושלמה פרלמן, וגינזבורג ערך

את העיתון בירושלים משנת 1933 ועד שנסגר בשנת 1936. בתוקף תפקידו זה היה לעיתונאי הראשון שהועמד לדין על הפרת הוראות הצנזורה בארץ ישראל, ויצא זכאי מסיבות טכניות. לאחר שנסגר 'דאר היום' הקים גינזבורג 'זמון' בשם 'חדשות אחרונות', ששרד כשמונה חודשים. את עיקר פרנסתו מצא כעורך בעיתונים של אחרים: ב'בוסתנאי', בעריכתו של משה סמילנסקי (שאליו חש קרוב, מן הסתם בשל הרקע הביוגרפי הדומה שלהם), ובמיוחד כעורך הלילה של 'הארץ'. את עבודתו ב'הארץ' החל תחת משה גליקסון, ולאחר פסק זמן בראשית שנות השלושים חזר לשם. בלילות היה עורך את העיתון, ובימים היה יושב באחד מבתי הקפה בתל אביב ועובד בעריכה ובתרגום.

לאורך השנים הוסיף גינזבורג לפרסם שירים, סיפורים ומחזות בכתבי עת שונים, והוציא לאור ספר שירה אחד, 'קרית החול' (תרפ"ה), ושני ספרוני פרוזה, 'אדמומית' (תרפ"ח) ו'סיפור ארצישראלי' (תש"ה). אך עם עלייתם של המשוררים המודרניסטים בשירה העברית במחצית השנייה של שנות העשרים של המאה העשרים נדחק לשולי במת הספרות העברית. לעומת זאת המוניטין שלו כמתרגם ועורך נותר כשהיה. נוסף על תרגומיו מן הספרות הסקנדינווית הוא תרגם עשרות ספרים מיידיש, רוסית ובעיקר מאנגלית, מיצירותיהם של פרל בק, ג'ון גלסוורת'י, תורנטון ויילדר, רבינדרנת טאגור, אירווינג סטון, וינסטון צ'רצ'יל, רודיאד קיפלינג ועוד. לצד תרגומיו הוא זכור בעיקר בזכות האנתולוגיה שערך, 'שירת העמל', אחת האסופות הראשונות של 'שירה פרולטרית' המקיפה מכולן, שיצאה לאור סמוך לפטירתו. גינזבורג נפטר בתל אביב, בן 54, מדלקת תוספתן, בח' בשבט תש"ז (29 בינואר 1947).

המכתבים שאנו מפרסמים כאן מתוך ארכיונו של גינזבורג, מלבד מה שהם מלמדים על כותבם, הם בעינינו עדות חיה מייצגת להתהוותה ולאופקיה של התרבות העברית בתקופה זו ולמרכזיותה בחייהם של היחידים שחוללו את ספרותה בתקופה זו. קולו החיוני של גינזבורג הצעיר במכתבים אלו מזמן מפגש עם דמות שאין כמוה בסיפורת הבדייונית בת הזמן. המכתבים מספרים סיפור מעשה של טלטלה והפתעות שהיינו יכולים לדמיין שניתן למצוא בכתבי יוסף חיים ברנר או אהרן ראובני, אולם סיפור הכליאה באנייה היה לובש אצלם פנים אחרות לגמרי, ועוסק בייסורים הקשים שהסב לנוסעים. לדוגמה בסיפורו של ברנר 'עצבים' מתואר מצב דומה:

מי שלא ראה את האשה שלי עם עיניה הזולגות, שהן הן היו בעוכריה, עם ה'ז'יקט' שלה הלבנבן על גופה הקלוש, עם שפתי־חררים, שמתחתיהן השחירה גומה מחוסר־שנים, עם שערותיה הבודדות, שיצאו מבעד לשביסה אגב התרשלות; מי שלא ראה אותה שוכבת שכיבת שונרא חולה על צרורותיה, ומסביבה ילדיה

הפעוטים, הרעבים, הצמאים, המרוטשים, שבגדיהם רבי-הצבעים לא הוסרו מעליהם זה הרבה שבועות, לא ראה מחזה מעורר-רחמים מעולם.<sup>1</sup>

ואילו גינזבורג השבוי בספינה שנאסר עליה לעגון בכריסטיאניה, ממיר את הפתוס והייסורים בהומור עצמי ובאירוניה של שמחת ההרפתקה, ושל מעין נועזות שאי אפשר לדמיין אצל דמויות שכונן המודרניזם העברי, מאורי ניסן גנסין ועד עגנון. היוזמה, החוצפה (ההתחזות לאחיו המתמטיקאי!) שמחת החיים והידידותיות הקורנת מאישיותו של גינזבורג זרות לחלוטין לדמויות האופייניות לסיפורת הבדיונית של תקופה זו, סיפורת הספק, הדיכאון והחרדה הקיומית. סיפורת זו עוסקת בניסיונות ובשאלות אם ניתן לספר סיפור, איך אפשר לייצג חיים מודרניים בעברית, ומה ראוי לספר, לצד בחינת היכולת הכושלת של דמויות הגברים הצעירים לחיות, ואילו המכתב אפשר לגינזבורג לגלות את תשוקתו לחיים, ושליטתו המושלמת בעברית על רבדיה מייצרת סיפר קולח להפליא. לשונו וסגנונו המגובשים של גינזבורג חריגים בנוף ספרותי שבעקבות יוצרים מודרניסטים דומיננטיים כגנסין וברנר עסק בשיבור תבניות. דמותו הכותבת היא כמעט תשליל של דמות הצעיר העברי בספרות תקופתו, ומאירה את הדיוקן הכללי שבנה דור של סופרים, ממדכי זאב פאיירברג עד מיכה יוסף ברדיצ'בסקי, כבחירה פואטית, תרבותית ואידאולוגית ברורה.

פרסומם של שני מכתבים אלו הוא שלב ראשון בכינוס כתביו הנשכחים של גינזבורג ובבחינה מקיפה של תרומתו כיוצר ובעיקר כמתרגם ועורך לספרות העברית ולתרבות העברית החדשה.<sup>2</sup>

האיות, הפיסוק וההדגשות בטקסטים הם על פי המקור. ההערות בסוגריים מרובעים הן של המביאים לדפוס. מעבר העמודים מצוין בתו | בגוף הטקסט, ומספר העמוד מצוין בצד אותה שורה.

1 י"ח. ברנר, 'עצבים' בתוך: כתבים, כרך ב, תל-אביב תשל"ח, עמ' 1243.

2 נגה אוסטר סייעה בהבאת המכתבים לדפוס. תודה לאריאל גינזבורג על הרשות לפרסם את המכתבים.

במכתב זה

שמונה עמודים

קריסטיאניה, 15 אוגוסט 1917

יקירי!

הייתי כותב לכם עד עתה באנגלית, כדי שייגיעו מכתבי לידיכם בהקדם זמן (המבקרים, כידוע, אינם ממהרים לקרוא עברית). ואולם הרגשתי כל אותה העת, שידי כמו אסורות, ובשום אופן לא יכלתי להביע באנגלית כל מה שהייתי מרגיש; והחלטתי עתה, לאחר שכבר שלחתי לכם מכתבים אחדים באנגלית – בודאי כבר קבלתם – לכתב בשפתי וכלבבי.

כידוע לכם ממכתבי הקודמים, היינו אסורים באניה 'אוסקר השני' במשך שבוע שלם, כי לא הרשתה נורווגיה לקהל כ"כ רב של 'רוסים' לבוא ולרשת את ארצה. מה שהרגשנו והגינו כלנו – כל ששת המאות – במשך אותו שבוע; השמועות והגוזמאות שהיו עוברות מפה לפה בנוגע ל'מה שיעשו בנו', להיכן שישלחונו, וכו', וכו', אי אפשר לשער למי שלא היה באותו מעמד. ואולם סוף סוף הגיעה הידיעה המשמחת, שרוסיה שבה ופתחה את גבולה לפני בניה הגולים, ואז הרשו לחלק קטן מאתנו לרדת לקריסטיאניה. התוכלו לשער את השמחה הגדולה שתקפתנו כשדרכה רגלנו על היבשה? על היבשה, – אחרי שמדדנו את מכסה האניה העליון, האמצעי והתחתון אלף פעמים ופעם? הן היינו יודעים כבר כל זווית וזווית שבאניה כעשר אצבעותינו, ועד מות נמאסו עלינו! ומדי ערב וערב, בשעה הששית בדיוק, במשך כל השבוע, היו מתחילים להתאסף המוני האזרחים ובעלי הבתים הנורווגיים לראות ברוסים האסורים (כי כל העתוננים היו מכתבים ומציירים אותנו ועורכים אינטרוויואים [ראיונות] עמנו), וזו רעה חולה, שלא היו צוחקים ולא לועגים לנו, אלא עומדים ומניעים בראשם ונדים, נדים לנו! ככה היו עומדים, עד היות להם המחזה לזרא, ושבו והלכו לבתיהם. ויסלחו נא לי הנורווגים טובי־הלב אם לא אהבתים אותם ביותר השעות.

מכיון שבאתי לתוך העיר התחילה סדרה של פוליציה. אין הפוליציה [משטרה] מרשה לזרים לשהות כאן יותר מימים אחדים, אלא אם כן יש להם 'עסקים חשובים' בעיר. הלכתי מיד לאוניברסיטה המקומית לבקש פרופסורים למתימטיקה – והילדים אינם! חדשי החופש הם. ויעצה לי בתולה זקנה אחת לפנות אל מר אסבורן אַסקסן, סופר האוניברסיטה. פניתי אליו, והנה הוא אחד מאלה, שמכבדים תלמידי חכמים, והוא

גופו שמע הרבה ע"ד הפרופסור סמית,<sup>1</sup> אלא נרדם הוא, שלעפפריג [גם שם משפחה גם במשמעות 'לסחוב' או 'לגרור'] בלע"ז, ורצה שאחכה עד בוא הפרופיסורים – בספטמבר! – מכפריהם. אז זרזתי בו כיד הדיפלומאטיה הטובה עלי ואימתי עליו בזה, שהמדע – science – בלע"ז – המתמתי, יסוג אחור ר"ל עשר מעלות, אם לא תנתן לי האפשרות לעבוד במקצוע, המחקר המתמתי, בספריותיה של קריסטיאניה. וראה זה פלא – מר איסקסן הארוך – ארוך הוא! – הקיץ והפשיל את שרווליו (ממש), וכתב לי מיד אגרת נאה אל ראש הפוליציה: 'היות, ששליח האוניברסיטה קולומביה, הוא מר גינזבורג, וכו' וכו', והפרופיסור סמית [כך!] – שולחו – הוא אחד מגדולי העולם המתמתי, והמכתבים מכתביו, כתובים וחתומים בעצם ידו' – בקיצור, השאלה האחת ששאלוני במשטרה היתה: כמה זמן רוצה כ' [כבודו] לשהות כאן? ולבשתי גאות ועניתי: עד שיכלו מחקרי בתולדות המתמטיקה, ורשמו בנפרד: indefinitely [כך!], ז.א. שאשהה כאן כמה שארצה. איז דאך גוט.

לאחר שנפניתי מדינה של משטרה, התחלתי לבקש לי חדר פרטי, כי המחיר היותר זול באכסניה היותר זולה הוא 3.50–4 כתרם ליום. ועד היום עוד לא מצאתי<sup>4</sup> לי חדר. הנורווגיים יראים מאוד את הזרים, ולמרות מה שהמחירים גם בעד חדרים פרטיים גבוהים למדי (40–50 כתרם לחדש בעד חדר לא גדול), פטרוני בכל מקום בואי באמתלאות שונות: כבר השכרנו, איש אחר שוכר את החדר. ואחרים אינם מתביישים ואומרים: בן-חו"ל? לא! נשאר איפוא רק מוצא אחד: לבקש חדר אצל יהודים – יש כאן כשש מאות יהודים בלא ע"ר [עין הרע]. והריני מכתת רגלי ובא לבתים יהודיים שונים – אחד מהם עורך כאן עלון יהודי – נורווגי (ירחון בן שמונה עמודים), אברך טוב ונאה, ולו אשה יפה ושחרחרת, בת-ישראל סקאנדינאוית (הסקאנדינאויות העיקריות הן לבנות-השער או צהובות), שני רב אורתודוכסי, ששאלני מיד לציציותי, שלישי – סוחר, וכולם 'מבקשים' חדר יחד אתי. עד שאמצא, הריני דר באכסניה, משלם 31/2 כתר ליום ועובד על הירחונים המתמטיקאיים יקרי המציאות.

מודעה זו שתמצאו מדבקה

כאן נדפסה היום – ותדפס (\*)

עוד שתי פעמים – בעתון

היותר גדול של קריסטיאניה – 'Aftenposten' ותכנה: הוראות שעה בשפה הרוסית,

1 פרופסור דייוויד יוג'ין סמית, מתמטיקאי בעל שם עולמי, היה מורהו של יקותיאל באוניברסיטת קולומביה (ספרם המשותף על תולדות המתמטיקה בארצות הברית לפני 1900 הופיע בשנת 1934). יקותיאל לימד בשיבה קולג' (לימים אוניברסיטת ישיבה). גינזבורג מצא באוניברסיטת אוסלו מתמטיקאי שהעניק לו מכתב למשטרה המקומית, וכך התאפשרה שהייתו שם עד שיסיים את מחקריו המתמטיים בספרייה המקומית – כלומר ללא הגבלת זמן.

5 שנדרשת כאן הרבה. והרשיתי לי הוצאה זו – 6.50 כתר בעד ג' פעמים – לאחר שקבלתי חמשים כתר בעד מאמרי 'על אמריקה' שנתקבל לאותו עתון.<sup>2</sup> הימים הקרובים יודיעו אם תבאנה לי אותן המודעות איזה פרי ישוה להן.

לע"ע [לעת עתה] אני משתדל להכיר את 'הגדולים' שבכאן. הראשון והיותר מעניין שבהם, הוא הפרופיסור סייפל, מורה לשפות השמיות ומתרגם (בשעה זו) את כתבי הקודש לנוורוגית המודרנית. הוא אדם כבן ששים, מהיר וזריז ושובב בתהלכותיו – והנערות אהבוהו. קבלני – בנאות דשא שלו – בסבר פנים יפות מאד והיה מטייל אתי ארוכות וקצרות, ומתיעץ אתי ע"ד תרגומו... – והייתי מפלל באותה שעה: הלואי והיתה נפשך, שמעון, אז תחת נפשי, כי אז אתה נהנית ואני לא חסרתי. אולם קבלתי שכרי בעוה"ו [בעולם הזה] בדמות סעודת-ערב פרופיסורית בחברת אשתו (שניהם ממהרים לדבר אנגלית), שאז היינו מסיחים בעניני העולם הזה, והייתי שואל את הזקנה

6 מדי פעם, כיצד היא מכינה מרקחת א, וכיצד את האחרת. ובזקני ופאותי נשבעתי: שיחה זו היתה הרבה יותר מענינת מן הראשונה, למרות מה שבראשונה הציע לפני הפרופיסור איזה חדושים משלו בפירוש מקומות סתומים שבתנ"ך (ואני הצעתי לו, שבהיות שיש לי אח בני-יורק ספיציאליסט במקצוע התנ"כי וכו', לכן יכתוב נא את כל חדושו על הנייר, ואשלחם אליך, ואקבל תשובתך, ואמסרנה לו...)

שני לו הוא ד"ר סמית, תיאולוגיון, ושמש כ"ב שנה במאדאגאסקאר בתור מיסיונר – ואעפ"כ אדם מענין הוא. אותו ראיתי רק פעם (פגשתי במקרה בכפרו של פרופ. סייפל) והומינני לבוא אל ביתו בקריסטיאניה. לע"ע עדיין לא היתה לי שהות לכך.

שלישי, הוא ראש בית הספר הבריטני (שמו לא אדע) שהתודעתי אליו לשם פרנסה – הצעתי לו להורות רוסית בבית-ספרו לנורגלסים הנוורוגיים. הוא הבטיחני לעיין בדבר, ועדיין הוא מעיין. זה שני ימים שהייתי אצלו ועדיין אינני יודע, אם יש לו צורך

7 במורה שני (מורה אחד לרוסית כבר יש לו, ואולם, כפי שאמר לי הוא בעצמו, ידיו מלאות עבודה).

יתר האנשים שהכרתי כאן הם מ'דגי הרקק' כפי שאמרתי קודם, היותר מענינים שב'גדולים' המקומיים עדיין לא שבו מנאות דשאם וישבו בראשית ספטמבר. אל אחד מהם, פרופיסור (למתימטיקה) שטרמר, יעצני מר איסאקסן הארוך לפנות, שהוא יכול לעשות הרבה למעני. וחוששני רק, ששיג למעני אותו שטרמר הוראות שעה בכלכולות [calculus], ר"ל. ויהיה הדבר יפה, אם אצטרך להתייחד וללמוד חשבונות לעת זקנתי! – נקוה נא שהדברים לא יבואו לידי כך.

2 המאמר 'על אמריקה' נדפס בעיתון הנוורוגי המרכזי 'אפטנפוסטן' (Aftenposten). גינזבורג פרסם בעיתון זה גם שתי מודעות להוראת שיעורים פרטיים ברוסית.

ועתה – מעט על סדר יומי. הנני קם בשמונה, תשע, עשר ואחת-עשרה והריני יורד לבי-קאפה (מין 'טשיינאיא' רוסית [בית תה]), ששם מגישים לי קומקום של תה, או קהוה או שוקולאדה עם שתים או שלש חתיכות 'סמר-בֶּרֶד', לחם משוח בחמאה, ועל כל חתיכה זנב-דג, או קוטליטה קטנה, או – פרוסת גבינה שוויצית – כחפצו של הקונה. (להזמין לחם וחמאה בלי אותה הוספה אין נוהגים כאן). כל זה עולה קרוב לכתר, ומשביע. לסעודה שניה, יש ימים שאני נכנס לריסטוראן ומזמין ארוחה ושלמה – 8 מרק, בשר ולקנוח סעודה – ועולה כשנים וחצי הכתר ויש ימים שאני שונה בה את הסעודה הראשונה. והסעודה השלישית דומה תמיד לראשונה במעלתה, ואולם כמובן, יש חלופין במיני ה'סמר-בֶּרֶד'. מלבד אלה אני קונה לפעמים תכופות מיני דמומיות ודובדבנים שעולים בזול גדול, 10–20 אָרֶע (בכתר יש מאה אָרֶע), ובולעם 'כדובדבנים בטרם קיץ'.

מצאתי לי כאן סטודנט-למדיצינה אחד, שאני מורהו אנגלית ולומד מפיו נורווגית. ואני עושה חיל בלמודי. כבר הנני קונה הכל בנורווגית. קורא את העתונים המקומיים ומשיג את כל החדשות, ומוצא את דרכי לכל מקום ג'כ בנורווגית. כמובן, רבים הם הנורווגים הסובלים מתגרת פי, ואולם הם ג'נטלמנים מאין כמותם, ולא היתה עוד אף פעם, שאשאל אדם ברחוב לאיזו כתובת ושלא יובילני לשם בכבודו ובעצמו. ג'נטלמניותם עוברת כל גבול ואיני יכול עוד לעמד בה. אונטער די הענד קיין מען ביי זיי אויסגעהן! רוב טובה הם משפיעים עליך, ואין אתה יכול לקבלה. הם ישרים ועקשנים כעצים, ולפיכך אין בהם די ענין.

ואולם די למכתב זה. ידי עיפה – כתבתי מכתבים אחדים (אחד הביתה). היו שלום, יקירי, וכתבו מיד לאוהבכם ומנשקם פסח.

(17 אוגוסט, גמרת)

כתובת לי אף אתן, טייכל ועטיל, הרבה. אני מציא את בועז גולדפין וטורצקי בני.

לונדון, 31 בדצמבר, 1918

יקירי,

הנני משתמש בהזדמנות זו שבאה לידי בהתודעי למר ווייסמן, מלח יהודי, הנוסע לארצות הברית בעוד איזו ימים – לספר לכם את פרשת מסעותי מנורווגיה לרוסיה ומרוסיה לאנגליה וכמו כן לשלח לכם תמונות אלו הרצופות בזה [1].

ביום 14 יוני עזבתי את קריסטיאניה [אוסלו] ולאחר נסיעה של יותר משבוע בערך במסילת הברזל ובאניה באתי לווארדו [Vardø], הנמל היותר צפוני [כך!] שבנורווגיה. שם התחלנו אני ועוד שלושה מהגרים – אחד יהודי ושניים לאִטישים [לטבים בהגייה רוסית], מחכים לספינה שתשאנו לארכאנגלסק [Arkhangelsk] או למורמאנסק [Murmansk]. איזו שבועות קודם הטביעו הגרמנים אני־פוסטה רוסית אצל אותם החופים (אנו ראינו אותה האניה או שבריה דרך נסיעתי אח"כ) וע"י כך פסקה תנועת האוניות בין נורווגיה ורוסיה. חכו בכל יום שתתחדש, ואולם תקוותנו לא באה. לנסע בחזרה לקריסטיאניה לא חפצנו והחלטנו איפוא לעבור את רצועת־הים המפרדת בינינו ובין רוסיה בסירת קיטור. נמצא מלח פינאי שלקח על עצמו להעבירנו בסירתו וביום 28 יוני יצאנו למזל מנורווגיה בהחלט. הנסיעה הייתה קשה ומסוכנת ואעפ"כ הגענו כעבור 26 שעות אל הנמל הקטנה [כך] וויידא־גובא [Vayda Guba], בצפון רוסיה. כאן הורידנו בעל הסירה ויצא לצייד־דגים ואנחנו מצאנו לנו מנוח בבית גדול בנוי בטעם הרוסי ובו דר סוכן של חברת הפוטרכיטלים [הצרבנים] המוסקבאית, שונא ישראל ונאמן בלבו לצַאר שתמונתו עדיין תלויה לו על הכתל. הוא הבטיחנו שבודאי תעבור שם בקרוב אניה מפטשנגה [Pechenga] הסמוכה ושתקחנו למורמאנסק.

2 | התחלנו לחכות... והלילות לילות־צפון והשמש זורחת שם בלילה כביום, ואדם אין מלבד דיגים פינאים פורשי מכמרות ע"פ הים ו'ראש־הפוסטה' כביכול. הסוכן שלנו – יזכר לטוב – עשה כל מה שהיה באפשרותו להנעים את חיינו אולם מיום ליום ומשעה לשעה נתברר לנו שטבענו עד צואר בטיט, פירוש רש"י: 'צֶאֱסִרְיָאֵלִי' [רוסית: נתקענו] – אין אוניות עומדות כלל באותה נמל אעפ"י שראינו אחדות עוברות באופן. אולם מה עשה הקב"ה? הביא לנו את מנהלה של חברת הפאטרעביטעלים בסירת קיטור שלו ונתבשרנו שבעוד יום – ביום השני לילול, נסע איתו לאלקסנדרובסק [כיום: Zaporizhia] שמשם אניה מהלכת בכל יום למורמאנסק. שוב נסיעה של שעות מרובות. באנו לאלקסנדרובסק ונתבשרנו בשורה חדשה: בסיבת הקטטה שנפלה בין הממשלה המרכזית בפטרוגראד ובין ה'סאויעט' [המועצה]

המורמאנסקי שהתחיל נוטה לצדם של צבאות האנגלים (משום שלא יכול היה להיפטר מהם בנקל). פסק חבור מסה"ב [מסילת הברזל] – ומחר – ביום 4 יולי – המסע האחרון יוצא לפטרוגראד (כיום סנט פטרסבורג). לשמחתנו היתה אניה נכונה לנו באלקסנדרובסק באותו היום ובאנו למורמאנסק בבוקר יום הרביעי ליולי, באופן שהיה עלינו לחכות עוד שעות אחדות למסע.

הנמל המורמאנסקי היתה מלאה אניות צבא אנגליות, צרפתיות ואמריקניות ובאוויר היה עומד ריח של אבק שרפה – ושמחנו שכ"כ הצלחנו ובאנו בזמן הנכון.

- 3 ואתו יום – 4 יולי – עדיין היה ה'סאוויט' המורמאנסקי מושל בכיפה ויפה היה לראות את בית העם הקטן ופקידיו המועצה היושבים בתוכו, בחורים רוסים בעלי בלוריות וכתנות פסים עם קוטאסיים והמלה 'טאווארישטש' [товарищ, חבר] מצלצלת בכל פנה – שלא במובן המגותך שמשדלים זרים לתת לה. ארבעתנו נתקבלנו כ'אימיגראנטים פוליטיים' וניתנו לנו מאת המועצה תעודות מסע וכרטיסים למוסקבה – כרטיסי המחלקה השנית, חנם ומצב רוחנו היה מרומם מאד. התבוננו אל הסדרים בעיר – והנה אי אפשר למי שאינו עובד להשיג אף ארוחה. אולם בהיותנו 'אימיגראנטים פוליטיים' ניתן לנו מזון מספיק למשך חמישה ימים – שק שלם, אף זה שלא בכסף. ישבנו במסה"ב – במחלקה השלישית – משום שהמחלקה השנית נכבשה ע"י החברים שניתנו להם כרטיסי מחלקה ג' והתחלנו לנסע. לנסע? לא, לזחל. בכל תחנה היה המסע עומד שעות מרובות לפעמים יום שלם. לאחר שלשה ימים ביום 7 יולי באנו לתחנה קעמי ([Kem] Кемь) שבמסלה המורמאנסקית. עמוד! מה היא? הסכיתו ושמעו והשתוממו: באותו השבוע נכנעה המועצה המורמאנסקית לפני פקידות הממשלות המאוחדות ומדינת מורמאנסק ניתנה בידי צבאם שהתחיל לכבוש תחנה אחת אחרי השנית. ואולם הגווארדיה האדומה שנשארה נאמנה לממשלה הרוסית המרכזית שבפטרבורג ונסוגה אחר, שרפה את כל הגשרים אחריה וקלקלה את פסי המסילה בכל מקום – עד פטרוגראד. במסע היו מאות אנשים אחדות שמהרו לברוח על נפשם מפני חסדי הזרים וואולם כלום לא יכלו לעשות. הדרך נסגרה בפניהם. הפקידים 4 הרוסיים ובני הברית מהרו להרגיע את כולם באומרם שיתקנו את המסלה בקרוב, משום שהצבא המאוחד ילך אף הוא קדימה לעבר פטרוגראד. אח"כ הבטיחו לנו שאניה תעבירנו לארכאנגלסק ומשם נוכל לבוא לפטרוגראד. כמובן לא היה בהבטחות אלו כל ממש. ארכאנגלסק עוד היתה בידי הבולשביקים אז ומסלות הרוסות אינן נבנות מחדש במשך יום אחד.

ובעלי הברית שבאו לעזור לרוסיה לא אמרו די במה שנפטרו מן הגווארדיה האדומה. ע"פ רמז מצדם ערכה המאה השחורה [מיליציות אנטישמיות] שבמורמאנסק רשימה של אנשים 'מסוכנים' – והמאסרים התחילו. כל פקיד המועצות – הפועלים וכל

האינטלגנציה או החשודים באינטלגנציה נאסרו אחד אחרי השני, ובין יתר האנשים המסוכנים מצאו אף ארבעה אימיגרנטים בלתי ידועים שבאו ממורווגיה לעת כזאת – אין זאת שהם מרגלים או סוכנים בולשוויקאיים...

ביום 10 יולי היינו מכינים לנו ארוחת הערב על מדורה סמוכה למסענו שבו היינו 'דרים' וישנים שינה חטופה, והנה הודיעונו שבאו חיילים סרביים לעשות 'בקורת' למסע. אנחנו כבר התרגלנו לכך ברוסיה ארץ-הפלאים, נתכנסנו כולנו למדור שבמסע ואופיצר סרבי עבר על תעודות כל הנוסעים. כשהגיע תורנו אורו עיניו ואמר: אדוני, 5 אני אוסר אתכם... בקשנו מאתו רשות. לגמור סעודת ערבית שלנו וקבלנוה יחד עם שומר לראשנו – חייל סרבי עם רובה ערוך שחכה עד גמר הסעודה והביאנו שוב אל המסע.

הובלנו-לאן לא ידענו. כעבור שעות אחדות עמד מסענו. חפוש מדויק נעשה בחפצינו וכל כתבי-היד, המכתבים והתעודות שבאמתחתינו נלקחו אחר כבוד. אחד אחד נקראנו לפני מאיור-צרפתי (כל אומות העולם עשו יד אחת להלחם בנו). נחקרתי, ככל השאָר, ואולם, כנהוג, ללא צורך. גורלנו נחרץ עוד לפני כן. כנסו את ארבעתנו לתוך רכבת-משלוח אדומה (על כתליה היה כתוב: לשמונה סוסים), ונדודינו התחילו. – בדרך המובילה בחזרה למורמאנסק. מתחנה לתחנה עברנו. בכל תחנה חדשה קוינו לשחרור, ואולם תחת השחרור נוספו עלינו אסירים חדשים מיום ליום – מטובי בניה של רוסיה יחד עם גנבים ושוודים... לסוף היינו כארבעים איש ברכבת-אחת. חיילים אנגלים או סרביים מלוים אותנו – וכאן עמדה לי האנגלית שידעתי להיטיב את מצב כולנו. שאין כ'טאָממי' [Tommy; כינוי לחייל אנגלי] לטוב-לב כשאתה יודע לדבר אליו ולהבינו. ואולם כל צרותינו היו כאפס מול יסורי נפשנו-אנו הארבעה. מה יעשה בנו? החשד, שאפשר שיחשדונו ברגול היה מקפאי את דמינו. שלא היה מחיר נפש אדם יקר ביותר בימים ההם שם. שנים מן הארבעה אף היו בולשביקים ולהם מכתב המלצה אל הממשלה הפטרוגראדית מאת החברים שבנורווגיה. מה יעשו בנו? היינו יושבים 18×60 רגעים ליום ומהרהרים.

שוב הגענו למורמאנסק. חפושם חדשים. האסירים נתחלקו לקבוצות. מה יעשו בנו? יחסם של החיילים השומרים נעשה קשה ומאיים יותר ויותר – ואנו יושבים ומהרהרים...

6 | ביום 20 יולי העבירונו מרכבת-הסוסים לאנית-משא רוסית, מסורה בידי מלחים אנגליים. המלחים סבבנו, סקרונו מכל עבר. נודע להם שאני מדבר אנגלית וכתרוני כדבורים לשאול 'על מה ולמה'. השיבותי בשאלה אף אני: 'על מה ולמה, והם הניעו בראשם, אחד אף קמץ אגרופיו (בולשביק עתידי, כנראה) ואולם נאסר עליהם להגיד להיכן מובילים אותנו.

בקרב נודע לנו הדבר. לעבוד עבודת־פרך הובלנו לפטשנגה. ביום 20 יולי עלינו לחוף, שם העמידונו ארבעה ארבעה בשורה והבינונו באיזו מצב אנו נמצאים. 'כאן החוק האנגלי שורר, ומי שימרה'. נוהגנו כשבויים ממש בחרפות וגדופים והכאות בקני־רובה לנחשלים עד שהובאנו לפני בית־עצים גדול – בנין בלתי־נגמר של הנזירים באותו מקום. הכריחונו להתפשט ערומים – לשם חפוש חדש, אולרים, עפרונים, נייר, כתפות נלקחו מאתנו, הכל כמנהג בתי־האסורים, אח"כ העלונו – כשמונים איש אל עלית־הגג, ללא שלחנות, ספסלים או מטות. זאת היתה דירתנו החדשה. אני הקטן נתכבדתי לשכב על הרצפה – בין שני בחורים כארזים – האחד גנב מפורסם והשני קוזאק מן הפורעים ושם היינו 'נחים' מעמל היום שהתחיל תכף למחר. עבודת־פרך מה היא? חפירה באדמה, סתות בכלי מפץ, נשיאת לבנים וקורות לבנין וגומר. שבעה ימים נמנית אף אני במחנה העובדים בפרך, במחלקה ב', שעבודתה הוקלה קצת ושבה נכנסו רוב הצעירים ובעלי הידים הענוגות... כעבור 7 השבוע התחלתי חש בגופי ודרשתי שיליכוני אל הרופא הצבאי. (הם היו נוהגים להוליך את החולים והמתאוננים מדי בוקר אל הרופא לבקורת). עמדתי לפניו, והנה בגדי־השרד כולם אומרים מורא ואולם עיניו בהירות וטובות וכבדתיו ב'גוד מורנינג' אנגלי. שמע אנגלית והתענין – ושאל אותי איזו שאלות. אח"כ פנה אל הסר־שנט של־יוני לשם ואמר: בחור זה נחנך לי בתור תורגמן, שלחהו אלי מדי בוקר עם החולים. כך עליתי לגדולה. מחצית היום הראשונה הייתי לתורגמן ובשניה – עוד היה עלי לשאת לבנים. לאחר ימים אחדים עלה במחשבתו של הסר־שנט האנגלי, שאני נחנך גם לו בדבריו אל התושבים והאסירים הרוסיים וכך נפטרתי מן העבודה לגמרה. רכשתי לי את אמונם של הפקידים הנמוכים והדוקטור ויום אחד נתנו לי יחד עם עוד כעשרים מטובי האסירים – חופש חצאי 'אָן פֶּאַרול' [on parole] ותהי לנו הרוחה. סדרנו לנו חיים קומונאליים ואולם כעבור שמונה ימים – ואנחנו אז כששה שבועות במאסר נשתחררו אחדים מן האסירים. שמותינו – של הארבעה – לא היו ברשימה – ואולם תקוה היתה לרשימה חדשה שתבוא בקרב. פתאם הגיעה – ביום 16 אוגוסט פקודת הקומנדנט להעביר את גינזבורג וב. (היהודי השני שנסע יחד אתי) לאנית־הצבא העומדת בנמל. שם סגרו אותנו בתאים צרים, ארבע על אחת, למשך שבוע שלם. מדי יום הורשה לנו רק טיול לשלושים רגעים ו'מאכלנו ומשתנו' נתנים לנו ע"י המלח המזוין השומר על דלת התא. שנינו ראינו איש את אחיו רק לרגעים חטופים ואולם פנינו העידו זל"ז זה לזה על המתרחש בנפשנו. היינו בטוחים כמעט ש'ירה נִירָה' ועל ספסלי הקשה הייתי בוכה בלילות, על שלא ידע איש את קבורתי. לסוף התאוששתי באמרי: אילו רצו להרגנו, הרי יכלו לעשות כך זה כבר, ואם הם מחזיקים בנו, סימן שיש עוד ערך לחיינו. הגיון! יבורך שמו, שהצילני מיאוש היותר נורא בחיי. כעבור השבוע, ביום 23 אוגוסט,

העברנו לאניה אחרת שהביאתנו שוב למורמאנסק. שם הושבנו שנינו באנית־מלחמה אחרת ויצאנו לדרך. לאן? לא ידענו. והמלחים לא הגידו. בשום אופן לא יכלנו לשער, שלאנגליה מובילים אותנו ואולם כעבור ימים אחדים, שהיו דרושים לפי חשבוננו להבאתנו לנורווגיה או לארכאגלסק והחוף לא נראה, הבינונו לסוף. ביום 4 ספטמבר הגענו להולל [Hull], עיר־נמל אנגלית. שם נמסרנו בידי שני שוטרים צבאיים, שאסרו ידי לידו של ב. בסד־ברזל. מה שהרגשתי באותה שעה אי אפשר לי לתאר. בצהרי אותו יום הובאנו לונדונה – אל הבולשת הידועה בעולם בשם 'סקוטלאנד יארד'. לילה אחד לנו שם ולמחר נחקרנו ע"י הראש. נודע לו שהנני ציוני ולא בולשביק והיו ראיות בידי – מאמרים ציוניים שכתבתי בעתונים נורווגיים שנמצאו תחת ידי – וקרא לי דרור בתנאי שאהיה 'גוד באי' [good boy] ושלא אתערב עם שונים [כך במקור]. מפיו נודע לי ג"כ שבפטשגה הלשין על שנינו היהודים חייל סרבי שהיינו מפיצים 9 את האידיאות הבולשביות בין החיילים ולפיכך סבר הקומנדאנט שנעשינו מסוכנים לו יותר מדדי, ומצא שבאנגליה ידעו מה לעשות בנו... תבוא עליו ברכה על אותו סרבי אנטישמי, שבגללו בא קץ לצרתי, אף על פי שהרחיקני שוב מאהובי נפשי. ומי יודע, אם אפשר היה בכלל לבוא בחיים לאוקראינה בעת כזאת. 'האלהים הגינזבורג' יודע בודאי מה שהוא עושה...

יצאתי לחפשי בערב ראש השנה (5 ספטמבר) ובאתי מיד לווייטשעפעל [Whitechapel], ששם קייתי למצוא את יהודי ואף אמנם מצאתי את ביילין ופינסקי. ועל ידם את גדולינו, אחד־העם וסוקולוב וגו'. ואולם בכך עוד לא נגמרה פרשת מאורעותי. יום אחד אני מקבל מכתב מאת המיניסטריין הצבאי בהזמנה 'לעשות את חובתי ולהתייצב לעבודת־הצבא ביום 14 אוקטובר במקום, וכו'". באתי עם מכתב זה אל הלשכה הציונית ואמרתי להם, שאין בדעתי כלל לעבוד בצבא, אעפ"י שהייתי 'רוסי' – משום שעל פי החוק העולמי הרי אינני עתה באנגליה, אלא ברוסיה, שלא ברצוני הובאתי לכאן... הלשכה רקמנדה [המליצה] לי עורך־דין והלו כתב את כל־ספור המעשה שלי במכתב ושלחו אל מיניסטריין־הצבא. כעבור איזו ימים נתקבלה התשובה, שההזמנה הושבה אחור 'עד שתתברר אמתות ספורו של האדון גינזבורג במחלקת הבולשת'. מאז שוב לא שמעתי מהם דבר – ובין כך נכרתה ברית השלום הזמנית. עתה אמרו, האין מזל לגינזבורגים?

מכתב זה הייתי רוצה שתשמרו, משום שהמאורעות – למרות מוראם – אשכחם מלבי מעט מעט והייתי רוצה שיהיה זכר להם בכתב. 10 מצבי הכספי בשעה זו אינו מזהיר כלל וכלל. אני מחכה עתה לכסף שבקשתי מאתך,

שמעון, בקבליגראמה [מברק], ולמכתב מאת שטיבל, שהוא עתה בקופנהאגן ושכתבתי לו. בעד שני הספרים שתרגמתי בשבילו 'ויקטוריה' (להאמסון) ו'יוהן גבריאל בורקמיינ' (לאיבסן) קבלתי כבר את שכרי גם הוצאתיו. אגב נודע לי עתה, אחרי שגמרתי את התרגום שלי (שהוזמן ע"י גולדברג בשביל שטיבל) ש'בורקמן' נתרגם גם ע"י אחר – מרוסית או מאשכנזית – בשביל אותה ההוצאה... כמובן, אין בדעתי להחזיר את שכר התרגום שקבלתי ושהוצא זה כבר. תרגומי שלי הוא מן המקור הנורווגי ואולי יבוכר על השני.

רצוף בזה שיר חדש שכתבתי אתמול. כתבו לי דעתכם ואל תמסרוהו ל'התורן' שאני שולחו ל'התקופה'. בדרך כלל נדמה לי, שהנני יורד מנכסי בשירה ואיני יודע אם תקופת-מעבר היא לי או לא. אם תקופת המעבר היא, אז אינה מסופראנו לבאריטון כדברייך, שמעון, אלא משירה לדראמה אספקלריתית, אם יש לאמר כן. אני מרגיש שגמלתי בתור צייר של החיים ו'הסוגר' שאני כותב עתה הוא נסיוני הראשון במקצוע – ציור דראמתי זה. אני חושש ג"כ שציור זה בא לי על חשבון שירתי, שירת-נעורי. טוב, אני אצא מחוג-החלומות אל החיים ואם תינתן לי האפשרות לעבוד ברוחה – אגדל במקצועי החדש. כן דבר זה ברור לי: אמת-המדה שבידי שוב אינה של מתחיל מפקפק ואינה של בטלן הרואה צל הרים כהרים ויסורי מורה עברי כצער-העולם. אני תופש את הדברים בגדלם הנכון ולפיכך אני מקוה שיצא דבר מתוקן מתחת ידי ויחדש דבר-מה בספרותנו. ובכך אני נפטר משירת-נעורי מנוחם. אחיכם אוהבכם פסח.

